

Enormni profiti vlasnika malih hidroelektrana otvorili su pitanje ekonomičnosti subvencionisanja hidroenergije u odnosu na količinu proizvedene električne energije. Za 15 miliona evra dobijenih od subvencija, male hidroelektrane su prošle godine pokrile svega 2,6 odsto potreba za električnom energijom, pokazuju podaci koje je objavio Radio Slobodna Evropa.

Građani plaćaju, a vlasnici profitiraju od hidroenergije dobijene iz malih hidroelektrana, koje proizvode skromne količine električne energije, a pritom pričinjavaju značajne štete za životnu sredinu u ekološki osetljivim područjima. Ovi projekti se finansiraju iz računa za električnu energiju u obliku povlašćenih tarifa. Veliki profit, prema dokumentima dostupnim Radiju Slobodna Evropa, ostvaruje oko 30 firmi koje drže tržište malih hidroelektrana. Kompanije dosadašnjeg potpredsednika Vlade Koča Angjuševa, koje imaju trećinu udela na tržištu, prave milionske profite na godišnjem nivou na osnovu povlašćenih tarifa koje dobijaju od desetine malih hidroelektrana u vlasništvu njegovih kompanija, kao i od proizvodnje, projektovanja i održavanja turbina.

Najveći deo subvencija putem feed-in tarifa dobija grupa Feroinvest, koja poseduje ukupno 22 hidroelektrane, što je skoro trećina ukupnog broja malih hidroelektrana u zemlji. Kompanija, u kojoj je jedan od vlasnika dojučerašnji potpredsednik Vlade za ekonomska pitanja Kočo Angjušev, zajedno sa svojim bratom Todorom Angjuševim, u 2018. godini je putem javne finansijske pomoći u obliku povlašćenih tarifa, inkasirala 3,5 miliona evra, prema podacima koje je RSE dobio od MEPSO.

Preko 4,3 miliona evra godišnje dostiže suma koju će FeroInvest dobiti od povlašćenih tarifa, ukoliko se uračuna i količina energije koju tek treba da proizvedu tri nove male hidroelektrane, od novca koji dolazi od svakog računa za električnu energiju koju plaćaju građani.

U skladu sa Zakonom o energetici, 6 procenata novca koji uplate građani namenjeno je za subvencionisanje obnovljivih izvora energije, poznate feed-in tarife, a ekološki nevladin sektor optužuje Angjuševa da je sa pozicije potpredsednika Vlade bio tesno uključen u pripremu zakonodavstva za energetski sektora radi ličnih interesa.

Na takve navode RSE je tražio odgovor od kabineta Angjuševa. Oni su decidni da su to tendenciozne i neozbiljne tvrdnje.

Malo struje za mnogo novca

Tokom godina, subvencije za obnovljive izvore energije znatno su povećane, pa je tako država za devet godina izdvojila preko 155 miliona evra, a prema zvaničnim podacima, samo u 2018. građani Severne Makedonije su platili 39 miliona evra putem svojih računa za

električnu energiju za sve obnovljive izvore energije – male hidroelektrane, fotonaponske sisteme, vetroelektrane i postrojenja na biogas.

Samo za male hidroelektrane u desetogodišnjem periodu izdvojeno je 72 miliona evra, najviše u prošloj 2018. godini, kada je njihov bilans premašio 15 miliona evra. Podaci iz oktobra 2019. godine pokazuju da je za hidroenergiju iz malih hidroelektrana potrošeno 11 miliona evra.

S druge strane, za 15 miliona evra dobijenih u 2018. godini, male hidroelektrane su, prema podacima MEPSO, proizvele samo 2,6 procenata ukupno potrošene električne energije, dok su drugi obnovljivi izvori, biogas, fotonaponski sistemi i vetrenjače iste godine učestvovali sa 3,8 procenata u ukupnoj potrošnji energije.

Javno finansiranje obnovljivih izvora energije počelo je 2010. godine usvajanjem tadašnje energetske strategije, koja je uključivala izgradnju novih hidroelektrana. Tada je započela borba više ekoloških organizacija širom regiona Balkana, koje su ukazivale na ekološku štetu zbog izgradnje ovih projekata, ali i otpor lokalnog stanovništva koje strahuje za svoje reke i izvore pitke vode.

Eko-aktivisti u borbi sa vlasnicima malih hidroelektrana

Od tada, realizovane je na stotine takvih projekata na Balkanu. Najveća mreža ekoloških organizacija Bankwatch ukazala je u brojnim istraživanjima da evropske javne banke imaju ogromnu ulogu u finansiranju ovog „hidroenergetskog cunamija“, navodeći da javna finansijska pomoć favorizuje izgradnju malih hidroelektrana.

Nevladine organizacije za zaštitu životne sredine u zemlji, koje već godinama prate izgradnju malih hidroelektrana, optužuju da sistem povlašćenih tarifa za male hidroelektrane predviđenom Zakonom o energetici služi za beneficije kompanijama u ovom poslu, a da ne doprinose dovoljno proizvodnji energije.

Davor Pehčevski iz Centra za istraživanje i informisanje Eko-svest kaže da Feroinvest grupa ne dobija sredstva samo od proizvodnje električne energije, već ostvaruje i profit na osnovu toga što je uključena u više aspekata biznisa sa malim hidroelektranama.

To znači da čak i ako ne dobije koncesije za izgradnju malih hidroelektrana, ipak može ostvariti dobit od izgradnje novih hidroelektrana putem učešća u projektovanju, održavanju i izgradnji, objašnjava Pehčevski.

Hidroelektrane, skuplje ili jeftinije od solarnih

Kada je u pitanju subvencionisano finansiranje električne energije, nevladine organizacije ocenjuju da novi Zakon o energetici stavlja male hidroelektrane u mnogo povoljniji položaj

od ostalih elektrana, poput fotonaponskih, koje će dobiti novac od države pod tržišnim uslovima.

U pismenom odgovoru iz kabineta potpredsednika Vlade Angjuševa, navodi se da su tvrdnje o zakonu, ali i o favorizovanju hidroelektrana, neozbiljne i tendenciozne.

Oni navode da je zakon pripremljen zajedno sa svim zainteresovanim stranama, uključujući nevladine organizacije, i da je zemlja ocenjena kao „prvak u sprovođenju reformi u energetske sektoru“, kako je navedeno u Godišnjem izveštaju Sekretarijata Energetske zajednice za 2019. godinu.

„Zakon o energetici u potpunosti je usklađen sa Trećim energetske paketa Evropske unije, koji je trebao da bude usvojen do 2015. godine. U celosti ga je razvio stručni, konsultantski tim, uz obezbeđenu finansijsku i tehničku pomoć USAID-a, i u celosti je usaglašen u konsultacijama sa Sekretarijatom Energetske zajednice, sa sedištem u Beču“, saopštio je kabinet Angjuševa, u periodu dok je bio na funkciji potpredsednika Vlade.

Pehčevski kaže da je zakonodavstvo trenutno postavljeno na način koji favorizuje male hidroelektrane, ističući da su sa novim izmenama i dopunama Uredbe o povlašćenim proizvođačima električne energije iz obnovljivih izvora, hidroelektrane ostale u režimu povlašćenih tarifa koje plaćaju direktno građani putem računa za električnu energiju.

„Energija vetra i sunca prebačene su na povlašćene premije, zahtevajući od proizvođača da apliciraju na tenderu i nadmeću se za cenu proizvedene energije, što povećava konkurenciju u tom sektoru, a konkurencija u malim hidroelektranama ostaje ista, nepromenjena“, kaže Pehčevski.

Iz kabineta Angjuševa, dok je bio vicepremier, uveravaju da zakonske izmene služe da zaštite građane od poskupljenja električne energije, dodajući da su mere za obnovljive izvore, posebno fotonaponske elektrane, promenjene zbog niskog nivoa ulaganja u prošlosti. Oni negiraju da su male hidroelektrane favorizovane, s obzirom da imaju ograničen prirodni potencijal, za razliku od fotonaponskih elektrana koje imaju veliki potencijal za razvoj. Ministar ekonomije Krešnik Bekteši takođe se ne slaže sa tvrdnjama nevladinog sektora da su male hidroelektrane favorizovane.

„Ne bih to rekao, sproveli smo velike reforme u energetske sektoru kao nikada do sada“, kaže Bekteši.

Prema Bektešiju, novi model premijum tarifa za fotonaponske elektrane pokazao se kao jedan od najuspešnijih projekata u energetici. On navodi da po novom modelu država neće plaćati investitore, a da građani sredstva za povlašćene tarife neće ni „osetiti“ u ceni električne energije.

„Svaki investitor platiće tri miliona evra državi kako bi imao priliku da izgradi takve

(fotonaponske) elektrane, a na računima građana neće se povećati stavka koju plaćaju za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora. To je win-win situacija“, kaže Bekteši.

Subvencije za hidroenergiju uzrokuju „destruktivnu bum“

Međutim, mreža ekoloških organizacija i grupa za ljudska prava Bankwatch kaže da je jedan od glavnih pokretača „destruktivnog buma“ malih hidroelektrana na Zapadnom Balkanu upravo dostupnost javne finansijske podrške u obliku povlašćenih tarifa.

„U 2018. godini male hidroelektrane su imale koristi od 70 odsto ukupne podrške obnovljivim izvorima energije na Zapadnom Balkanu. Međutim, doprinos malih hidroelektrana u proizvodnji električne energije je izuzetno skroman: u 2018. godini samo 3,6% električne energije na Zapadnom Balkanu proizvedeno je u hidroelektranama ispod 10 MW“, navodi Bankwatch.

Pipa Gallop iz Bankwatch-a kaže je da je „krajnje vreme“ da se prestane sa davanjem subvencija za hidroenergiju na Balkanu.

„Utišak je da od njih koristi imaju samo bogati, nanoseći veliku štetu životnoj sredini i ugrožavajući ceo proces tranzicije na održiv i energetski efikasan sistem“, kaže Gallop.

U poslednjoj deceniji, ovaj talas projekata malih hidroelektrana izazvao je javno negodovanje uz proteste i blokade lokalnih stanovnika u gotovo svim zemljama Zapadnog Balkana, uključujući Severnu Makedoniju, zbog oštećenih reka i potoka stavljenih u cevi i presušanih korita.

U nekim slučajevima je zbog ovih projekata lokalno stanovništvo ostalo bez navodnjavanja, a životinje bez vode za piće. Krčenje šuma za pristupne puteve i cevovode dovelo je do erozije i uništavanja staništa mnogih vrsta, pokazalo je istraživanje Bankwatch-a pod nazivom „Hidroelektrana zapadnog Balkana - ko plaća, ko zarađuje?“.

„Jedan od glavnih pokretača razornog procvata malih hidroelektrana je dostupnost javne finansijske podrške u obliku povlašćenih tarifa. Prvobitno zamišljene kao sredstvo za jačanje svih oblika obnovljivih izvora energije, uključujući solarnu i energiju vetra, na Zapadnom Balkanu povlašćene tarife su nesrazmerno usmerene na male hidroelektrane“, navodi se u studiji.

Prema podacima iz istraživanja, od 2009. do kraja 2018. godine u regionu je izgrađeno najmanje 380 malih hidroelektrana, od kojih gotovo sve dobijaju povlašćene tarife. Ukupan broj je tako povećan četiri puta, sa 108 na najmanje 488 malih hidroelektrana.

Izvor: slobodnaevropa.org